

Fra bolig til hjem – Teorier og praksiserfaringer om hjemlighed, hjemfølelse og meningsfulde fællesskaber efter hjemløshed

Hovedresultater

VIVÉ

Hovedresultater

På en given uge i året lever knap 6.000 mennesker i hjemløshed i Danmark, og set over et år er det endnu flere, der rammes af hjemløshed. Et forskningsbaseret skøn er, at der over et helt år vil være mellem 15.000 og 16.000 personer, der rammes af forskellige typer af hjemløshed. Mange af disse borgere kæmper med komplekse udfordringer. Udfordringer med for eksempel fysisk eller psykisk sygdom, der kan gøre det svært at fastholde en bolig.

Formålet med denne rapport er at give indblik i, hvordan fagpersoner kan støtte borgere, der tidligere har været i hjemløshed, i at blive boende i eget hjem. Rapporten samler viden fra forskning og giver indblik i eksempler fra praksis.

Første oktober 2023 trådte en ny lovgivning på hjemløshedsområdet i kraft, i retning af en styrket Housing First-tilgang. I Housing-First tilgangen er bolig og støtte uløseligt forbundet. Et centralt element i tilgangen er, at borgerens boligsituation skal stabiliseres tidligt i indsatsen, da den usikkerhed, der er forbundet med at leve i hjemløshed, gør det svært at arbejde med de øvrige problemstillinger, som mennesker i hjemløshed ofte kæmper med. Erfaringer fra ind- og udland viser, at 8 ud af 10 personer, der får tilbudt en Housing First-baseret indsats med specialiserede støttemetoder, kommer ud af hjemløshed.

Housing First-tilgangen er baseret på recovery-tilgangen, hvor indsatsen skal tage udgangspunkt i borgerens ønsker, og støtten løbende skal tilpasses borgerens behov. Hjemskabelsen kan være et vigtigt element i recovery-processen, hvis den tager udgangspunkt i borgerens ønsker og behov.

Denne rapport fokuserer på, hvordan fagprofessionelle kan understøtte hjemskabelsen. Det handler om, hvordan overgangen til egen bolig understøttes; hvordan hjemmet indrettes, bruges og opleves af det enkelte menneske, så borgeren har lyst til at være der, og om borgerens mulighed for at indgå i sociale fællesskaber, ud fra og omkring egen bolig.

I dette afsnit samles rapportens hovedresultater.

Før borgerne kommer i egen bolig

Hjem er mange ting: Et fysisk sted, et rum for følelser og noget, der gøres

Følelsen af hjem opstår ikke blot ved at bo mellem fire vægge. Det tager tid at falde til. Et 'hjem' er både et fysisk sted, et sted for følelser og en praksis – noget, der gøres, praktiseres og leves. Det er en selvstændig opgave at forholde sig til borgerens opfattelse og handlinger omkring hjemskabelsen. Hvad er der på spil i en bestemt indretning, handlinger eller gøremål, eller i bestemte steder?

Det er forskelligt, hvad hjemmet tilbyder det enkelte menneske

Det er meget individuelt, hvad den enkelte borger har behov for i et hjem efter hjemløshed. Ligesom borgernes håb og drømme om eget liv er meget forskellige, så er det også forskelligt, hvad der skaber en følelse af hjem for den enkelte. Nogle borgere har måske få erfaringer med at have haft deres eget hjem, fx hvis man har levet på en døgninstitution en stor del af sin barndom. Nogle borgere har næsten ingen kontakt til familie. Andre igen har måske haft eget hjem i flere år tidligere i livet og bærer både positive og negative forestillinger om hjemmet med sig derfra.

Det er desuden forskelligt, om det er omgivelser, indretning, ting eller rutiner, der giver en hjemfølelse for den enkelte. Et fælles kendetegn er en tryghed og en følelse af frihed for fordringer i forhold til andre i hverdagen. Der, hvor man føler sig hjemme, føler man sig ikke til besvær. Dette er en væsentlig følelse navnlig for mennesker, der har levet i hjemløshed og kan have haft oplevelsen af i lange perioder at have trukket veksler på andre.

Fagpersoner anlægger et fleksibelt, ikke-normativt syn på det gode hjem

Når man skal støtte mennesker, der kommer fra hjemløshed, i at skabe et hjem og opnå en hjemfølelse, er det vigtigt som fagperson at holde igen på egne normative forestillinger og i stedet anlægge et fleksibelt og ikke-normativt syn på hjem. Det er vigtigt, at fagprofessionelle og frivillige møder mennesker, der har levet i hjemløshed, med en forståelse og åbenhed for, at der er forskellige måder at indrette og have et hjem på, og en opmærksomhed på, at deres egne forestillinger om, hvad "det gode hjem" er, kan være meget forskellig fra borgernes. For nogle borgere kan indretninger, der minder om "det gode, pæne hjem" være direkte uhyggelige.

Det er vigtigt at komme hurtigt videre fra boform med en god overgang

Et kerneprincip i Housing First-tilgangen er, at man primært lærer at bo i eget hjem ved at komme i egen bolig med støtte. Når borgerne bliver indskrevet på

boformerne, bliver de derfor også skrevet op til egen bolig. Der søges samtidig om økonomisk støtte til indflytning, og der arbejdes sammen med borgerne om en plan for udflytning.

Fagprofessionelle taler herefter løbende med borgerne om deres ønsker og drømme. Samtalerne kan også handle om at forberede borgeren på, hvad der kan blive svært, og hvordan man fx kan forebygge ensomhed eller finde fællesskaber, som borgeren ønsker at være del af.

Fagprofessionelle hjælper ofte med at flytte ind og arbejder på at skabe en god overgang til andre former for støtte, herunder specialiseret bostøtte. Det fordrer et tæt samarbejde og en deling af viden og vurderinger på tværs af aktører. Det kan fx handle om, at en medarbejder på en boform efter aftale med en borger deler viden om borgerens ønsker eller udfordringer med kommunal myndighed, fx i jobcenter.

En individuel, intensiv og fleksibel støtte i egen bolig

Bredde i kommunens boligtilbud og støttetilbud er nødvendigt for at skabe den gode overgang

I nogle kommuner er der mangel på billige lejeboliger, hvilket medvirker til, at der kan være lang ventetid på at få tilbudt en bolig, og at det kan være svært at finde et godt match mellem bolig og borger.

En vigtig del af implementeringen af Housing First-tilgangen er bredde og variation i de boligløsninger, som kommunen kan tilbyde. I de kommuner, vi har undersøgt, tales der om, at man både udvider udvalget af tilbud og styrker de enkelte dele. Kommunerne gør forskellige tiltag for at skaffe boligløsninger til mennesker, der har levet i hjemløshed. Dels arbejder de med at få flere boliger i almindelige lejemål i privat eller almennyttig bolig og give borgerne den rette støtte til at kunne blive i boligen, dels udvider nogle kommuner antallet af pladser i botilbud eller udvikler nye støttede boligløsninger i samarbejde med regionen – fx til mennesker med dobbeltdiagnoser, der tidligere har været i hjemløshed.

En fleksibel, opsøgende og vedholdende støtte til hjemskabelsen minimerer risikoen for tilbagefald

For at mindske risikoen for tilbagefald er det afgørende at tilbyde opsøgende og vedholdende støtte. Det kan være en fordel, at den specialiserede støtte i egen bolig sker gennem fagprofessionelle relationer, som borgeren kender og vil

lukke ind. Nogle boformer arbejder derfor på at styrke sådanne overgange ved, at en medarbejder på boformen efter indflytning kan fungere som specialiseret bostøtte, fx CTI, Critical Time Intervention. Ofte overtager nye fagprofessionelle dog, når borgeren flytter i eget hjem. Derfor er overlevering af viden og brobygning til den nye relation vigtig.

For borgerne er det vigtigt, at støtten er fleksibel. Det kan være hjælp til en bestemt aktivitet eller et ærinde som at skaffe nye gardiner og få dem hængt op. Det kan også være hjælp til dialog med jobcenteret eller med at huske at gå i misbrugsbehandling. Og det kan være vigtigt blot med en social opmærksomhed såsom at ringe og høre, hvordan det går, eller komme forbi på et kort besøg uden en bestemt dagsorden. Ud over fleksibilitet kræver handlinger som disse også tid og intensitet i indsatsen fra den specialiserede bostøtte.

Forskelle mellem kommuner i, hvor specialiseret støtte der tilbydes

Det kan være meget forskelligt, hvor meget støtte der tilbydes den enkelte borger. Der er stor forskel på rammerne for støtten, alt efter om det er almindelig § 85-bostøtte eller mere specialiseret støtte som § 85a-støtte og de specialiserede støttemetoder efter Housing First-tilgangen. Det har betydning for den enkelte fagprofessionelles caseload, dvs. hvor mange borgere medarbejderen har ansvar for. Både kommunale og private specialiserede bostøttefunktioner understreger, at et lille caseload er nødvendigt for at kunne tilbyde den specialiserede og fleksible støtte, som er et grundprincip i de specialiserede støttemetoder efter Housing First-tilgangen.

For mange borgere er økonomisk hjælp afgørende for, at hjemskabelsen lykkes

Borgere, der har levet i hjemløshed, har ofte meget få ejendele. Derfor er det afgørende at få hjælp til at skaffe de vigtigste ting såsom en seng og sengetøj, gardiner, komfur, køleskab og tv. Fagprofessionelle kan hjælpe borgerne med at søge om enkelttydelser hos kommunen eller kontakte genbrugsbutikker, der tilbyder møbelhjælp. Der er stor forskel på, hvad kommunerne bevilger i enkelttydelse, men ikke desto mindre er den økonomiske hjælp ofte afgørende.

Praktisk hjælp og socialt samvær omkring indflytning og indretning har stor betydning for hjemskabelsen

Det kan have en næsten rituel betydning at indrette et hjem. Borgeren gør boligen til sin egen, når han eller hun køber planter eller hænger et billede på væggen. Når de fagprofessionelle tager udgangspunkt i den enkelte borgers ønsker, bliver hjemskabelsen også et vigtigt element i borgerens recovery-proces.

Bostøtten kan hjælpe borgeren med at opøve bo-evne og finde sig til rette i boligen

Borgerne lærer at bo i boligen ved at få hjælp og støtte undervejs. Det handler om at lære at lave mad, handle ind, holde orden og gøre rent. Med andre ord: at holde hjem. Derudover handler det om at håndtere alt det sociale, der følger med, når man har en bolig. Her kan bostøtten hjælpe ved fx at forberede borgeren på, hvilke husregler og normer der gælder for brug af fællesarealer eller ved at mægle med naboer, hvis der skulle opstå en konflikt. Nogle har brug for hjælp til at afvise gæster eller sige nej til at få besøg.

Fællesskaber i, fra og omkring hjemmet

Fællesskabende aktiviteter giver borgerne mulighed for at udvikle et positivt forhold til sig selv og andre

Der findes en række gode erfaringer med aktivitets- og fællesskabstilbud målrettet borgere, der har levet i hjemløshed. Her er der fokus på at rumme mennesker med meget forskellige livshistorier og at tilbyde fællesskabende aktiviteter, der giver borgerne mulighed for at indtage nogle andre roller end dem, de har været vant til.

At tage del i sociale fællesskaber kan dog være svært for mange borgere. Nogle ønsker måske at være en del af et idrætsfællesskab, mens andre drømmer om at tage del i et kreativt fællesskab eller arbejdsfællesskab. Denne form for aktiviteter kan gøre det nemmere for borgerne at tage del i fællesskaber og give dem succesoplevelser.

En mangfoldig målgruppe stiller krav om variation i de fællesskaber, der tilbydes

Mennesker, der har levet i hjemløshed, er vidt forskellige, og nogle kæmper med flere og ofte komplekse udfordringer. At tage del i sociale fællesskaber uden for boligen kan være svært, og nogle borgere foretrækker af den grund "tavs" fællesskaber såsom værtshuse eller det offentlige rum, hvor de kan være sig selv, men samtidig er i nærheden af andre mennesker, uden at de behøver at interagere med dem, eller der forventes noget af dem. Fordi borgere, der tidligere har levet i hjemløshed, er så forskellige, er det også vigtigt, at der findes forskellige fællesskabs- og aktivitetstilbud, som de kan tage del i, hvis de ønsker det.

Tilgængelighed er vigtigt for borgernes muligheder for at deltage i fællesskaber

Det kan være meget svært at integrere de mest socialt, fysisk og psykisk udsatte borgere i fællesskabstilbud. Nogle fagpersoner efterspørger en mere helhedsorienteret indsats til denne målgruppe, der sammentænker sociale tilbud med psykisk, somatisk eller misbrugsbehandling, og som går på tværs af kommunale, private og frivillige tilbud. På tværs af de forskellige former for fællesskabstilbud er der nogle elementer, der kan arbejdes med for at øge tilgængeligheden:

- **Fællesskaberne skal være materielt, geografisk, økonomisk og socialt tilgængelige for borgerne.** I praksis betyder dette, at det gode fællesskab ikke er dyrt at deltage i, stiller de nødvendige materialer til rådighed, befinder sig i nærheden af borgerens bolig og opstiller nogle sociale rammer, som borgeren har mulighed for og lyst til at indgå i.
- **Rammesætning er vigtig.** Det er afgørende, at de mere formaliserede fællesskaber, som borgerne indgår i – fx på væresteder eller gennem civilsamfunds- og kommunale tilbud – understøttes af fagpersoner, der kan sætte rammerne for det sociale samvær.
- **Forskelle i, hvad der er gode fællesskaber.** Blandt undersøgelsens interviewpersoner er der ikke fuldkommen enighed om, hvilke allerede tilgængelige fællesskaber der er gode for borgeren, når denne flytter i egen bolig. For nogle borgere er det vigtigt at kunne holde fast i eksisterende relationer fra behandlingsgrupper, boformer eller mere uformelle gadefællesskaber. For andre kan det være afgørende, at borgeren bryder med eksisterende fællesskaber for at kunne fastholde egen bolig, hvis disse fastholder borgeren i en passiv eller udsat position.

Fakta om undersøgelsen

Rapporten bygger særligt på to datakilder: *udvalgt litteratur* og *udvalgte praksiseksempler* fra Danmark. Derudover har vi besøgt § 110-boformer i tre kommuner og medvirket ved et vidensdelingsarrangement om arbejdsfællesskaber, der har bidraget med væsentlige perspektiver til navnlig kapitel 3.

I perioden oktober til december 2023 har vi udført i alt 22 interviews med:

- 4 forskere
- 36 fagprofessionelle, ledere og frivillige
- 5 borgere, der tidligere har levet i hjemløshed.

Det bemærkes, at interviewene med de fagprofessionelle på § 110-boformer er foretaget kort tid efter, at den seneste omlægning på hjemløshedsområdet trådte i kraft.

Hovedresultater: Fra bolig til hjem – Teorier og praksiserfaringer om hjemlighed, hjemfølelse og meningsfulde fællesskaber efter hjemløshed

VIVE/2024

HR_302727